

7. Проект Закону про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613

8. Проект Концепції реформування юридичної освіти URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-napracovanij-spilno-z-ministerstvom-yusticiyi-ukrayini-proekt-koncerpcii-reformuvannya>

9. Білічак О.А. Реформа юридичної освіти в Україні: проблеми та виклики. *Освітня аналітика України*. 2019. № 3(7). С. 57-68.

10. Русенко І.Я. Реформування національної правової системи України: філософсько-правовий підхід. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 67-72.

ЩОДО ІНСТИТУТУ СЛІДЧОГО СУДДІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Євстрахов В. В.

*магістрант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Інститут статусу слідчого судді передбачено нормами кримінально-процесуального законодавства багатьох сучасних правових держав.

Наявність різноманіття моделей слідчих суддів обумовлена соціальними, історичними, економічними і політичними чинниками, які притаманні кожній країні, а також формою і метою кримінального процесу, процесуальним положенням й роллю суду при провадженні по справі, межами процесуальних повноважень обвинувача, тощо.

Так, англо-американській системі права запроваджено порядок, згідно з яким суддя здійснює конструктивне керівництво перебігом кримінального процесу. Магістратські суди – основна ланка судової системи Великої Британії. Вони розглядають понад 95% кримінальних справ, застосовують штрафи або позбавлення волі на строк до шести місяців. Якщо магістрати доходять висновку, що обвинувачений заслуговує більш тяжкого покарання, вони передають справу до Суду корони. Магістратські суди здійснюють також попереднє слухання у

справах про злочини, що переслідуються за обвинувальним актом, а також вирішують питання щодо достатності доказів для віддання їх до Суду корони [1, с. 55].

У США одним із суб'єктів кримінального процесу є федеральний суддя-магістрат, який з огляду на процесуальний статус відповідає моделі слідчого судді. Змагальна схема ведення судових процесів, коли суддя дозволяє вести справу юристам супротивних сторін, а сам виступає в ролі пасивного арбітра, зазнала значних змін у багатьох найбільш навантажених судах. Правовий статус федерального судді-магістрата можна охарактеризувати наступним чином: з організаційної точки зору, федеральний суддя-магістрат – це підлеглий службовець окружного суду США, діяльність якого схожа на компетенцію судів обмеженої юрисдикції в судовій системі Штатів, а з процесуальної точки зору, до повноважень цих судів належить розгляд клопотань; розгляд справи про кримінальні проступки за умови згоди сторін, тобто останні для розгляду своєї справи можуть обрати громадського суддю замість окружного; розгляд питань про застосування заходів, що обмежують конституційні права і свободи особи тощо.

Суддя-магістрат контролює поліцію у вузлових точках слідства, оскільки далеко не всі дії поліції здійснюються в належних кримінально-процесуальних формах і не існує поділу розслідування на процесуальну й оперативно-розшукову діяльність. Кримінальний процес США побудовано таким чином, що функцію кримінального переслідування виконує поліція, яка до передачі справи в суд практично не контролюється прокурорами чи соліситорами (адвокатами). Обвинувачений і адвокат, який виконує функцію захисту, лише можуть звертатися з клопотаннями чи скаргами до федерального судді-магістрата [2, с. 4].

Ідея створення контролюючого судового органу на стадії досудового слідства була прийнята і країнами колишнього СНД.

Зокрема, у КПК Республіки Молдова (п. 4 ст. 6) передбачено посаду судді з кримінального переслідування, до функцій якого належать функції кримінального переслідування і судового контролю процесуальний дій, які здійснюються у ході кримінального переслідування [3].

КПК Литовської Республіки закріплює посаду судді досудового провадження [4]. У Кримінально-процесуальному законі Латвії передбачений такий суб'єкт як слідчий суддя [5].

Континентальна модель характеризується тим, що функцію обвинувачення на досудовому слідстві виконує прокуратура, яка здійснює процесуальне керівництво органами дізнання і кримінальне переслідування, формує й підтримує в суді обвинувачення. Функція

вирішення процесуальних спорів між обвинуваченням і захистом, санкціонування дій, що обмежують конституційні права громадян, покладається на суд. Така тенденція, спрямована на збереження континентальних процесуальних цінностей, виявилася в Бельгії. Якщо раніше судові працівники майже одностайно виступали за скасування інституту слідчого судді, то зараз в основному змісті ідей правової реформи пропонується збереження його статусу.

Особливу увагу слід приділити французькому кримінально-процесуальному праву, яке послужило джерелом класичного континентального змішаного процесу і в подальшому було сприйнято майже всіма європейськими державами, включаючи й Російську імперію. Саме у Франції було створено конструкцію досудового слідства, в центрі якої знаходився такий суб'єкт, як слідчий суддя, який став традиційною фігурою у французькій юстиції. Як зазначає Л.В. Головка, вітчизняний судовий слідчий багато в чому зобов'язаний своїм походженням французькому [6, с. 3].

Як магістрат слідчий суддя входить до складу суду великої інстанції й на нього повністю поширюється статус судді, у тому числі правило незмінюваності. Чинне законодавство Франції наділяє слідчого суддю подвійним статусом – магістрата і слідчого судді.

Слідчим суддею член трибуналу такої ж інстанції призначається Президентом Республіки за поданням міністра юстиції (при цьому обов'язково враховується думка Вищої Ради Магістратури) строком на 3 роки, який у подальшому може бути продовжений. Цей його статус не дає права на незмінюваність, тому навіть до закінчення строку він може бути звільнений від своїх обов'язків декретом Президента [6, с. 4].

До реформи кримінального процесу 2000 р. слідчий суддя головним чином виконував свої функції у стадії досудового слідства. Він вправі був здійснювати будь-які дії судової поліції (судово-поліцейські) і під час дізнання очевидних злочинів (проступків). Прибуття на місце події слідчого судді позбавляло повноважень не лише судову поліцію, а й прокурора республіки, тобто відбувалося за словами Парра і Монтрея, «верховенство (*suprematie*) слідчого судді» [6, с. 4]. Судова поліція знов отримувала свої повноваження тільки за вказівкою останнього. Якщо слідчий суддя провадить дізнання, значить кримінальне переслідування ще не було порушено. Завершувалося дізнання у звичайному порядку – шляхом передачі всіх матеріалів справи прокуророві для прийняття рішення.

Реформа кримінального процесу Франції 2000 р. залишила цього суб'єкта кримінально-процесуальної діяльності, однак його повноваження дещо змінилися. Згідно із «Законом, що зміцнює захист презумпції невинності і права потерпілого» (2000 р.) слідчий суддя втратив право самостійно приймати рішення про застосування

запобіжного заходу взяття під варту й продовження строків тримання під вартою [7, с. 82].

На сьогодні, слідчий суддя Франції має слідчі (розшукові) процесуальні повноваження, які загалом спрямовані на збирання доказів по кримінальній справі:

– вирішення питань про провадження певних слідчих дій (приміром, огляд місця події, допит свідка, прослуховування повідомлень, які передаються за допомогою засобів телекомунікації);

– вирішення питань про застосування процесуальних заходів примусового характеру, за виключенням вирішення питання про взяття особи під варту (приміром, про привід свідка; застосування судового контролю; застави). Слідчий суддя втратив право вирішувати питання про взяття особи під варту (хоча звільняти з-під варту він вправі).

Аналіз законодавства іноземних країн в частині регламентації правового статусу слідчого судді дозволяє дійти висновку, що найбільш адаптованою до сучасного кримінального процесу України слід вважати французьку модель інституту слідчого судді, позитивний досвід функціонування якої має бути використаний в Україні.

Разом з цим, незалежно від обраної зарубіжної моделі, слідчий суддя має бути надійним гарантом забезпечення додержання конституційних прав і свобод громадян у кримінальному провадженні.

Література:

1. Молдован А.В. Кримінальний процес: Україна, ФРН, Франція, Англія, США: навч. посіб. К., 2005. С. 70.

2. Трунов И.Л. Расширение состязательности уголовного процесса на стадии предварительного расследования в свете судебной реформы. *Российский судья*. 2002. № 3. С. 4.

3. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова от 14.03.2003г. URL: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=2&id=326970>.

4. Уголовно-процессуальный кодекс Литовской Республики от 14.03.2002г. URL: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=319053

5. Уголовно-процессуальный закон Латвии : принят Сеймом 21 апреля 2005 года и обнародованный Президентом государства 11.05.2005г. URL: http://www.pravo.lv/likumi/29_upz.html.

6. Головки Л.В. Дознание и предварительное следствие в уголовном процессе Франции. М.: Спарк, 1995. С. 3.

7. Головки Л.В. Реформа уголовного процесса во Франции. *Государство и право*. 2001. № 8. С. 92.